

Ідея створення універсальної структури, що відіграла би роль постійного форуму для обміну думками між чільними партнерами на світовій політичній арені, а в такий спосіб сприяла би компромісному порозумінню і запобігала би виникненню збройних конфліктів, належала до найдавніших ініціатив у дипломатичній практиці й неодноразово робилася предметом обговорення на міжнародних конгресах і конференціях. Згадаймо принаймні мало не першу спробу великого князя литовського Вітовта зібрати загальноєвропейський самміт глав держав у Луцьку на початку п'ятнадцятого сторіччя, а невдовзі по тому емоційне і прагматичне водночас звернення чеського короля-гусита Їржіго з Подєбрад до Людовика XI Французького з пропозицією укласти між християнськими монархами щось на зразок загального пакту про колективну безпеку і оборонити мир в Європі й надійну протидію османському тискові.

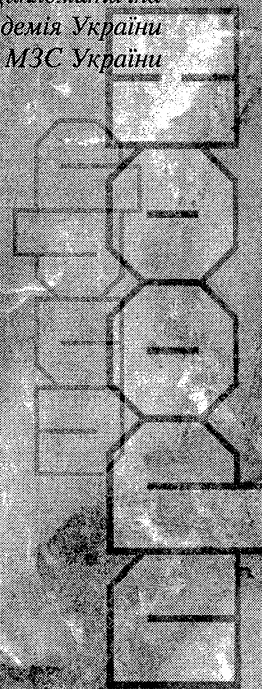
Певна річ, на той час ще не могло існувати певних матеріальних передумов ані морально-психологічної готовності середньовічного чи ренесансного суспільства до таких радикальних самообмежень легального права сюзеренів вдаватися до збройних засобів розв'язання міждержавних суперечок, адже загарбницька війна й анексіоністська політика належали до невідмінних атрибутів національного суверенітету аж до нашого сторіччя. Навіть за тих виняткових ситуацій, наприклад, під час Віденського конгресу, коли мапа Європи являла собою

ОРГАНІЗАЦІЯ
МІЖНАРОДНОЇ
БЕЗПЕКИ:
ВИТОКИ І ЕТАПИ
ЕВОЛЮЦІЇ

КІРСЕНКО М.В.,
доктор історичних
наук, професор

*Дипломатична
академія України
при МЗС України*

Tabula Rasa, і начебто надавалася змога подбати про ефективну систему відвернення безглузких і дорогавартісних кровопролитів, на заваді щоразу поставали взаємосуперечливі інтереси і амбіції, а намір царя налагодити періодичні зустрічі керівників Священного союзу одразу викликав підозру до Росії з гегемонізму і спроб силоміць нав'язати решті свою волю.

Горезвісний Європейський Концерт великих держав врешті ганебно сконав у дисонансі блокової стратегії, виявивши врешті-решт цілковиту безпорадність і неспроможність принаймні загальмувати, як не спинити, розгортання гонки озброєнь з їх якісним удосконаленням і ланцюговою реакцією в несамопитій конкуренції за домінування на ринках і комунікаціях. Допіру катастрофічні руйнування і людські втрати Першої світової війни змусили замислитися над тим, аби від кволого пацифізму блаженських побажань перейти в громадській думці та політичній практиці до начебто реалістичніших проектів на взірць якихось злучених військових сил Пан-Європи з її миротворчими функціями і навіть з застосуванням певних поліцейських санкцій щодо евентуальних порушників, морального роззброєння, регулювання і обмеження озброєнь під міжнародним контролем у межах прерогатив новопосталої Ліги Націй тощо.

Можна слушно критикувати недосконалість і вади Версальського ладу з його локальними відгалуженнями, проте без подібних спроб і численних помилок очевидячки важко було б уявити собі, навіть після нового страхітливого випробування гекатомбами Другої світової війни, створення унікального механізму Об'єднаних Націй, що попри загальновідомі недоліки й загальну бюрократичну незграбність, спромігся відіграти позитивну роль у вгамуванні потенційних або вже спровокованих сварок і широкомасштабних конфліктів. Звичайно, просторікування про нагальну потребу реформувати цю структуру і спосіб її оперування виглядають дуже привабливо, бо вимагають позбутися фактично дискримінаційного ставлення до дещо менш соціально-економічно розвинених або просто пізніше прилучених-членів у роботі Ради Безпеки чи в процедурі ухвалення рішень, що стосуються долі багатьох народів і країн.

Але варто замислитися, по-перше, про реальний дисбаланс справжнього, а не декларативного, фінансово-матеріального внеску окремих держав, не кажучи вже про їх безпосередню участь власними людськими ресурсами у здійсненні шляхетної місії Об'єднаних Націй з підтримання і відновлення міжнародного миру, а відтак і по-друге, що з цього випливає, про неминучу загрозу засадам і авторитетові світового співтовариства, якби його постанови зробилися хай навіть численнішими, але не були б підтримані консенсусом усіх провідних гравців на шахівниці великої політики, і

отже залишилися клаптиком паперу. Тому потрібно за наївними балачками про необхідність запровадження змін у цьому складному конгломераті уважно розпізнавати, поряд зі справді щирим бажанням поліпшень, подеколи і досить підступні прагнення деструктивних сил скомпрометувати Об'єднані Нації та унеможливити їх ефективну працю.

Не викликає подиву, що будь-яка думка про всеосяжну інституціоналізацію міжнародної безпеки з добровільним, але остаточним делегуванням деякої частки повноважень від ланок цієї системи до її координаційного центру завжди викликала неприховане роздратування і запеклий опір диктатур, авторитарних і тоталітарних режимів, які небезпідставно вбачали в цьому гіпотетичному втручанні з назовні смертельну небезпеку для свого панування і монополії на істину, що засвідчили численні приклади, починаючи виходом нацистської Німеччини та фашистської Італії з Ліги Націй аж до нинішньої протидії Іраку чи Північної Кореї вимогам суворого контролю за програмами їх озброєнь. Певна річ, не становив винятку і Радянський Союз, що вважав Об'єднані Нації наскрізь буржуазною, а отже ворожою організацією під контролем Сполучених Штатів і цілого Північноатлантичного Альянсу.

Найболючіша дилема сучасної світової політики, що досі ще не знайшла бодай якоюсь мірою задовільного розв'язання, полягає в дедалі частіших випадках конфронтаційної суперечності між самовизначенням націй та людськими правами, з одного боку, а з другого, незаперечністю державного суверенітету, територіальної цілісності і непорушності кордонів, звідки випливає кричуща нездатність Об'єднаних Націй ефективно врятувати від геноциду і етноциду в багатьох гарячих точках, бо ці зусилля наражаються на засаду невтручання до внутрішніх справ. Брак ефективного примусу задля реалізації формального пріоритету норм цивілізованого співжиття народів над цинічною сваволею спричиняється до гуманітарних катастроф в Азії та Африці, на Балканах і Кавказі, де під демагогічними претекстами нехтуються елементарні підвалини гуманності, не кажучи вже про якусь деколонізацію.

Замість поладження напруги після припинення Холодної війни і зникнення біполярності світу з її горезвісною гарантованістю багаторазового взаємного знищення, спалахнула ціла низка місцевих війн вже без ідеологічної облуди, але натомість з доречною гальванізацією атавістичних інстинктів ксенофобії, що виявляється в етнічних чистках і скерованих буцімто проти тероризму чи фундаменталізму акціях зі знищенням міст і перетворенням цілих народів на упосліджених біженців у власній країні. За цих умов Північноатлантичному Альянсові, єдиній справді ефективній

міжнародній військово-політичній силі сучасного світу, довелося вийти за межі визначених статуту повноважень у спробі покласти край депортаціям і вбивствам, а цей прецедент у свою чергу відчиняє скриньку Пандори, даючи змогу дозвільно інтерпретувати право вдаватися до репресивних заходів, що згубно позначаються на долі народів.

Нині питання полягає не в механічному розширенні складу постійних членів Ради Безпеки чи гучномовних, а насправді досить другорядних косметичних опорядженнях, а в дуже важкому, проте вкрай необхідному і терміновому розробленні, формальному схваленні та якнайшвидшому запровадженні в життя загальноприйнятого механізму взаємодії авторитетної й глобальної системи Об'єднаних Націй з усіма регіональними та іншими міжнародними структурами, насамперед європейськими і євроатлантичними, що мають поряд з моральною вагою ще й достатній потенціал для приборкання будь-якого агресора, аби не потурати млявістю жодним ілюзіям щодо подвійних критеріїв і безкарності злочинів, а придушити пожежу війни в зародку, не дозволивши їй спалахнути на цілий світ і знову затруїти напіврозкладеними рештками нещодавнього тоталітарного божевілья живий організм людства.

Україна в цьому контексті постає привабливим і перспективним чинником міжнародного співжиття, бо спираючись на тисячорічну традицію самобутньої культури і державності в гроні решти націй Східно-Центральної Європи, на відміну від деяких сусідніх країн, вона не потерпає на хворобливі комплекси ностальгії за втраченою химерою імперської величі, не переобтяжена важкою відповідальністю за злочини, скоєні попередніми режимами щодо власного і чужих народів, не має підстав поважно турбуватися з загрози відцентрового сепаратизму (бо це хоч і поліетнічна, але не мультинаціональна країна) або громадянських заворушень, а натомість, незважаючи на всі втрати і негоди, диспонує цілком достатнім потенціалом природних, матеріальних і людських ресурсів, аби подолати кризу перехідної доби і здобути заслужений престиж однієї з цільних підвалин регіональної та загальноєвропейської стабільності.

Давши приклад толерантності і компромісного вирішення таких донедавна гострих питань, як стосунки центральної влади з Кримською автономією або залагодження взаємин з колишньою метрополією, Україна має засвідчити не лише свою життєздатність і щире прагнення повернутися на належне їй місце у співтоваристві цивілізованих націй, але здатність нині рушити до швидкого впровадження низки радикальних реформ, маючи на меті створення сучасного ринкового господарства, плюралістичної демократії, толерантної свідомості, правового ладу, громадянського

суспільства, компетентної влади, соціальної забезпеченості, захисту людських прав, збалансованого контролю кордонів за їх периметром, відповідального ставлення до міжнародних зобов'язань, а відтак і готовності прилучитися повновартісним партнером до європейських і євроатлантичних структур, що міцно і назавжди гарантуватимуть її безпеку.

